

PRE-MODERNDEN POSTMODERNE ÖRGÜTSEL EVRİM

M. Halis, Mehmet Zorlu Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü.
minehalis@gmail.com

Modern öncesi: Gelenek ve Gelenekçilik

Gelenek, bir toplumda çok eskilere dayandığı için saygın tutulup kuşaktan kuşağa aktarılan ve yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar olarak tanımlanabilir (tr.wikipedia.org). “**Bilgi ve Kutsal**” isimli eserinde Nasr; bugün gelenek olarak kullandığımız bu kavramın *modern zamanlar öncesinde* kullanılmadığını ve bu kavrama ikame edilebilecek başka bir kavramın da var olmadığını savunarak gelenek kavramının bu kavramın ifade ettiği anlamı savunanlar tarafından **modern zamanlar öncesi toplumları** tanımlamak için kullandıklarını ifade etmektedirler (Nasr, 2001:75). Bu açıdan **geleneksel toplum deyimi**; genellikle modern, endüstrileşmiş ve teknoloji kullanımının yoğun olduğu toplumların zıddı bir toplum algısını ifade etmektedir.

Sosyal bilimciler, gelenekleri yalnızca fonksiyonel özellikleriyle işlevselleştiren izahların yanı sıra, gelenekleri belirli bir anlam bütünlüğünü yansıtan fenomenler olarak değerlendirenler de bulunmaktadır. Geçmiş yaşam biçimlerinin içinde yaşanan zamana ait maddi ve manevi değerler bütünü olarak gelenek, kendi özünü teşkil eden kutsalla olan ilişkisinden dolayı hem fenomenolojik hem de teolojik bir yön taşır.

Modern Zamanlara Doğru Avrupa

Aydınlanmanın zihin açıcı öncü etkeni batı ortaçağıdır. Batı dünyasının ilerleme planlarının gerçekleşmesi gerektiğini savunanlar bundan sonra Batı Ortaçağının bilgi, akıl, ahlak ve tarih anlayışından vazgeçme ve ondan tümüyle kopma sürecini başlatmıştır. Aydınlanma çağından önce Avrupa toplumunun yaşam biçimi, dinsel kurumların egemenliğindeydi. Buna bağlı olarak siyasal güç ve ekonomik yaşam da belirli kişilerin elinde bulunmaktaydı (Bobaroğlu, 2002:18). Buna paralel olarak Batı Ortaçağındaki tabloya bakıldığında Batı dünyasının her alanda büyük sorunlarla boğuşan bir dönem geçirdiğini belirtmek mümkündür. Devlet tebaasını korumak ve doyurmaktan aciz bir durumdaydı ve bu çağda Avrupa’da halk arasında açlık, hastalık ve sefalet kol gezmekteydi. Batı dünyası bir türlü iki yakasını bir araya getiremeyen bir durumdaydı.

Tarihin akışını değiştirdiği gibi sonuçları da bir hayli çarpıcı olan olaylara bakıldığında 1450 ile 1500 yıllarını kapsayan dönem Batı dünyasının kaderini belirleyen siyasal ve toplumsal olaylarla doludur. İlk 1453 öncesinde ve sonrasında Bizans kültür ve biliminin yaklaşan Osmanlı egemenliğiyle Avrupa’nın Uzak Doğu ile olan ilişkileri kesilmiştir. Avrupalılar, Uzak Doğuya ulaşmak için başka yollarla beraber hiç ummadıkları bir zenginlikle tanışma fırsatını da bulmuşlardır. Matbaanın bulunması, Yunan ve Roma medeniyetlerinin yeniden canlanması, Amerika ve Doğu dünyasının keşfi Avrupa’da ekonomik ve düşünsel anlamda bir ivme kazandırmış (Michelet, 1996:6) ve ticaretin gelişmesine, şehirlerin büyümesine, okuryazarlığın artmasına zemin hazırlamıştır. Bu gelişmelerin düşünsel boyutu modernleşmenin zeminini hazırlayan aydınlanma hareketinin ve Avrupa toplumunun dönüşüm tarihinin başlangıcıdır. Toplumsal ve ticari hayatta önemli değişimler sonucunda bilim ve felsefe alanında bilgi üretimi ve yöntemi önemli ölçüde değişime uğramıştır. “Aydınlanma özünde bir karşı çıkış hareketidir. Bu karşı çıkış kilisenin şahsında toplum üzerinde baskıcılığa, dogmalara, ortaçağın din temelli kurumlarına, geleneksel otoriteye ve geri kalmışlığıdır.

Modernizm ancak Avrupa düşünce tarihi ve bu düşünce tarihinin temel dinamikleri ile anlaşılabilir. Avrupa düşünce tarihi kronolojik açıdan ele alındığında Rönesans düşüncesi, Reform hareketleri ve 17. Yüzyıl Rasyonalist felsefesi Aydınlanma felsefesinden önce gelmektedir (Atayman, 2005:14). Bu bağlamda Aydınlanma felsefesi, Rönesans Hümanizminin, Reformasyonun ve Rasyonalist felsefesinin etkilerini taşır. Rönesans ve Reformasyon ile birlikte Avrupa’da sosyo-kültürel ve entelektüel anlamda önemli ve köklü dönüşümler başlamıştır (West, 1998:23). Bu devirden itibaren bilim doğa bilimi olarak gelişmeye, bilgi de bilimsel bilgi olarak anlaşılmaya başladı. Bilginin güce dönüştürülmesi olarak ortaya çıkan üretim, doğanın güçlerini kendi yararına çevirmek suretiyle dayanılmaz bir hırsın etkisi altında gelişmeye başladı. Bundan sonra sömürgeci ve baskıcı kilisenin ve onun temsilini üstlendiği

Tanrı'nın doğa üzerinde egemenliğinin yerine insan aklının doğa üzerindeki egemenliğinin oluşturulması süreci başlamıştır (Boutroux, 2003:19).

Akılcılığın, aydınlanmanın ve benzeri felsefi fikir hareketlerinin başlattığı kiliseden kopuş ve kilisenin rehberliğinde köleleştiren geleneksel otoriteye başkaldırısı birçok değişimi beraberinde getirmiştir. Aydınlanmacı felsefe hareketinin modernizme evrilen dönüştürücü etkisinde en önemli iki paradigmat kırılma 1789 Fransız Devrimi ve Endüstri Devrimi'dir.

Endüstri devriminin sonraki safhası 1850 ve 60'larda giysi ve yiyecek imaliyle birlikte, mühendislik, kimya, demir, çelik gibi faktörlerle karmaşık üretim süreçlerine sahip fabrikalar görülmeye başlar. Bu gelişmeler ve teknik yönden artan karışıklık, sosyal ve bürokratik organizasyonlarda da paralel bir etkiyle, artan kontrol, rutin ve uzmanlaşmayla birlikte bir yandan büyümeye neden olmuştur. Marx ve Weber bu dönemi orta sınıf yönetimin, memur sınıfının, uzmanlaşmanın ve hiyerarşinin oluşması dönemi olarak görür.

Sanayi döneminin organizasyon yapısının, tarihsel ve düşünsel geçmişiyle birlikte incelendiğinde, bir "rasyonel" felsefenin etkileri olduğu görülen Weber'in bürokrasi modeli ve Taylor'ın bilimsel yönetim ilkelerine dayandığı görülmektedir. Bu model ve ilkeler gelişen teknolojiyle birlikte kitlesel üretim biçiminde tanımlanan fordizmi ortaya çıkarmış, böylece dönemin belirgin özelliği olan 'otomatik üretim düzeneği' kurulmuştur.

Modernizmin Kaynaklarında Gezinti

Modernite, 17 yy ve 18. Yy.da temel önermelerini ortaya koyduğunda üç ana konunun işlendiğini görülür. Bu önermeler; *aydınlanma*, *rasyonalizm* ve *pozitivizmdir*. **Aydınlanma** 17. Ve 18. Yüzyıllarda var olan totaliterliğe, kastçı-feodal toplum yapısına, baskıcı dinsel dünya görüşüne karşı, yeni olgunlaşmakta olan burjuvazinin yönettiği bir özgürleşme hareketini temsilen İngilizce kökenli "light" sözcüğünden türetilen "enlightenment" kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır (Arslan ve Yılmaz 2001:93). Aydınlanma çağıyla birlikte, Avrupa'da din toplum temelindeki yerini kaybediyor ve insanlık tarihinde akıl ve düşüncenin bireyin en güçlü yetisi olarak belirginleşiyordu. Buna paralel olarak algısal paradigmalardan metafizik ve mistik arka planını oluşturan geleneksel toplum ve bilgi yapılarının yavaş yavaş buharlaşıp yok oluyordu (Jeanniere, 1994:120).

Aydınlanma, *din* ya da *tanrı* merkezli toplumsal yapının ve düzenlemelerin yerine *akıl merkezli* toplumsal düzenlemeleri oturtur. Geniş ve genel anlamıyla aydınlanma, ortaçağda hüküm süren dünya görüşüne karşı yeni bir dünya görüşünün ortaya çıkması ve temellendirilmesi olarak belirtilir. Bu yüzyılın ideali, **akıl aydınlattığı kesin doğrulara ve bilginin ilerlemesine dayanan entelektüel bir kültür egemen kılınması ve bu kültürün ilelebet bir şekilde ilerletilmesidir**. Aydınlanma felsefesinin kaynağı Rönesans felsefesi ve özellikle de 17. Yüzyıl felsefesinin ortaya koyduğu ilkelerdir. Düşüncenin geleneksel otoritelerin hegemonyasından kurtulması, bilgi ve yaşam hakkında akla ve deneyime dayanmaya başlaması Rönesans ile başlamıştır (tr.wikipedia.org/wiki/Aydınlanma_Çağı). Genel olarak değerlendirildiğinde, aydınlanmayı belirleyen birtakım tavır ya da eğilimden söz edilebilir. Bunlar sırasıyla **hümanizm, deizm veya ateizm, akılcılık, ilerlemecilik, iyimserlik ve evrenselciliktir**.

Aydınlanmacılıktan beslense de **pozitivizm** iddialı bir şekilde metafizik dönemin karşısındaki duruşuyla misyonunu tanımlamaya çalışır. Soyut erkin egemen olduğu metafizik dönem; evreni yöneten insan dışı soyut bir güçlerin, soyut bir ilkelerin, soyut olarak tanımladığı soyut iyilik, soyut güzellik ve nihayetinde soyut varlıklar Hıristiyan Avrupa'nın ortaçağı tanımlayan Comte'un metafizik tahliline örnektir.

Soyut zaman ve kavramlara meydan okuyan pozitivizm teoloji ve metafizik içermeyen önerisiyle ön plana çıkar. Comte'un, "sebepler ve sonuç ilişkisinin önemsenmesi" gerektiği tezi ile pozitivist evreyi şöyle ifade eder:

Bu evrede insan sadece gözlemlenebilir olana yönelir. Yalnızca olaylar arasındaki yasalar ya da değişmez bağlantılar incelenir. Ona göre bu evre insan düşüncesinin ve gelişiminin en yüksek basamağıdır.

Aydınlanma çağında bilime ve bilgiye verilen önemin artması ile bilginin kaynağı, içeriği ve elde edilişi gibi konular tartışılmaya başlanmıştır. Kant **bilginin kaynağının dış evren** olduğunu ve insan aklının bu bilgiyi rafine eden tasnifleri ve deney öncesi bilgileri bulduğunu ileri sürerek *bilgiyi metafizik alanın dışına* çıkarmaktadır. Kant'a göre bilgi ile inanç arasında kesin bir ayırım yapmak gerekmektedir. *Bilginin kaynağı dış dünya, bilgiyi elde etme yöntemi* ampirizmdir.

Modernliğin bir kaynağı da **rasyonalite** kavramıdır. Batı modernizmi, akıl konusunu çok

önemli bir kavram olarak ele almıştır. Bu, olaylara akli bir bakışla açıklık getirme ve anlam bakımından karışık, belirsiz, karanlık, anlaşılabilir hale getirme işlemidir. Temelinde birbiriyle bağıntılı mantık sistematiği vardır. Rasyonalite, kuşku temelinde doğayı, özellikle doğaya ilişkin kuram ya da beklentilerimizi, sürekli sorgulama etkinliği içinde olarak, moderniteyi doğuran en önemli etkenlerden biri olmuştur (Üstün, 2003:21).

Modernin Doğuşu ve Modernizm

Latincedeki “*Modernus*” kelimesinden türetilmiş olan “modern” kavramı “hemen şimdi” anlamına gelmektedir. İlk defa 5. Yüzyılda, Hıristiyan dünyasının o dönemini, Romalı ve Pagan geçmişten ayırmak için kullanılmış bir kavramdır (Kızılcılık, 1994: 87; Therborn, 1996: 61). Günümüzde modernleşme kavramı olarak, geleneksel toplumdan modern topluma doğru evrilen bir toplumsal değişim sürecini ifade eder. Yaygın kullanımı izlenecek olursa, **terim**; karmaşık bir işbölümünü, endüstrileşme ve kentleşmeyi, bilim ve teknolojiyi, politik ve etik bireyciliği, liberal faydacılığı ve toplum sözleşmesi teorisini, benlik ile ilgili belirli birtakım fikirler kümesini, açıkça iyimser olan bir insan tasarımı tarihi ile beraber, yapısal-işlevsel bir bakış açısından yüksek derecede ayrılmış, kapitalist bir Pazar ekonomisinin hakim olduğu bir toplum tipine işaret etmek için kullanılır (Hollinger, 2005:4; Eşbah, 2001:6).

Modernizmin başlangıç ya da bitişi için noktasal tarihler tanımlamak mümkün değildir. Geniş bir tarih aralığında tanımlanan modernizm sürecinde çok kapsamlı toplumsal değişikliklerin bu kavramın şekillenmesine imkân hazırladığını söylemek mümkündür. Başladığı 17 yüzyıldan günümüze modernleşme, insanlığın uygarlık tarihi içinde binlerce yılda oluşturduğu sosyal kurumlaşma biçimlerini neredeyse tamamıyla değişikliğe uğratmıştır. Ancak bir çok araştırmacıya göre modern toplumun dönüşümü aşağı yukarı 17. Yüzyılda başlamış ve doruk noktasına erişmesi iki yüzyıl almıştır (Hollinger, 2005:10).

Modernleşme kavramı oldukça farklı şekillerde tanımlanmakta, farklı da olsa bu tanımların üzerinde durduğu ortak temalar vardır. Geleneksel tarımsal üretimden ve küçük çaplı el sanatlarına dayalı durağan bir yapıdan sanayileşmiş, şehirleşmiş, okuryazarlık oranının arttığı, kitle iletişim ve ulaşım araçlarının geliştiği, dinamik bir yapıya geçiş gibi unsurlar ortak temalardır. Hâkim özellik ise tarıma dayalı

toplumsal bir yapıdan sanayiye dayalı toplumsal bir yapıya geçiş olarak belirmektedir. Toplumda belirgin bir farklılaşma ve uzmanlaşmayı beraberinde getiren **modernleşme toplumun eski değerlerinden soyutlanıp yeniden dizayn edilmesi anlamına gelmektedir** (Arslan ve Yılmaz; 2001:94).

Başka bir tanımda modern kavramı “**sanayileşme ve teknolojinin yayılması, toplumsal yaşamda bilginin rolünün artması, ticaretin yayılması yoluyla geniş alanda ekonomik bütünleşmenin oluşması, kırdan kente geçiş ile zihinsel, kültürel ve yapısal değişikliği ifade etmek için** kullanılmaktadır (Çiftçi, 1997:126).

Kişisel ilişkilerde karşılıklı güvensizlik, fatalizm (kadercilik), empati, dünya hakkında sınırlı bilgi ve görüş, kişisel özellikleri geliştirme eksikliği, yenilikçilik eksikliği, sınırlı istek, sınırlı şeyleri algılayabilmek, ailecilik, iktidara sıkı bağlılık ve düşmanlık geleneksel toplum değerlerinin, modern toplum değerleriyle uyuşmadığı noktaları işaret etmektedir. Dolayısıyla, geleneksel yapıdan modernliğe geçiş için gerekli olan etkenlerde, **yeni deneyimlere açıklık, aile ve dini otorite** gibi geleneksel otorite figürlerinin etkileyciliğinden giderek artan uzaklaşma, ülke işleri ile siyasal lider, sendikalar gibi modern kurum ve konulara artan ilgi, fatalizm ve pasifliğin azalması, bilim ve tıbbın etkinliğine inanç, kişinin yüksek mevkiler elde etmeye duyduğu hırs olarak sıralanabilir. (Yılmaz, 1996: 20). Moderniteye geçişi belirleyen dört devrim, **bilimsel, siyasal, kültürel ve endüstriyel** devrimlerdir (Jeanniere, 1994: 16'den aktaran Arslan ve Yılmaz 2001).

Genel olarak modernite, endüstri kentlerinin, pazar ekonomisinin, burjuvanın doğuşunun, sekülerleşmenin, demokratikleşmenin ve toplumsal yasa koyuculuğun güç kazanması demektir. Modernizm kelime olmaktan öte bir anlamdır. Felsefi ya da mantıksal olarak kendi simgeleri, göstergeleri ya da sözcükleri ile bunların belirttikleri dış dünyada var nesne ve varlıkları da kapsayan anlamıyla belli bir semantiği ifade etmektedir. Bu semantiğin belli öğeleri (simgeleri, göstergeleri ya da sözcükleri), pozitivizm, teknosentrizm, evrensellik ve akılcılık gibi daha birçok yapıtaşından oluşur. O halde modernizmi, belirlenen bu özelliklere sahip, modernite çağını belirleyen bir düşünsel projeksiyon olarak da tanımlamak mümkün gözükmektedir (Arslan ve Yılmaz; 2001:97).

Modernitenin savunucuları olan Durkheim, Simmel ve Parsons gibi sosyologlara göre **modernlik, farklılaşmanın, uzmanlaşmanın, bireyselleşmenin, karmaşıklığın, sözleşmeye dayalı**

ilişkilerin, bilimsel bilginin ve teknolojinin hâkim olduğu bir yaşam şeklidir. **Modernliğin temel parametreleri** genel olarak kapitalizm, endüstriyalizm, kentlilik, demokrasi, ussallık, bürokrasi, uzmanlaşma, farklılaşma, bilimsel bilgi, teknoloji... ve ulus devlet'dir. Modernlik, geleneğin normalleştirici fonksiyonlarına karşı başkaldırır: Modernlik, normatif olan her şeye isyan deneyimiyle başlar. Bu başkaldırı, ahlakilik ve yararlılık standartlarını etkisiz hale getirmenin bir yoludur. Modernlik projesi içinde genelde bilme ve inanmanın birbirlerinden ayrılması da vardır (Kızılçelik, 1994: 88). Öte yandan, Proudhon, teknolojik gelişmenin insanları makineye dönüştürdüğünü, Marks ise, teknolojik gelişmenin yabancılaşmaya yol açtığı, toplumsal çelişkileri artırdığı ve çatışmayı hızlandırdığını ifade ederek modernleşmeye radikal eleştirilerde bulunurlar.

Olgusal Yoğunluğun Çözülmesine Doğru:

Postmodern Durum

Weber'in ifadesiyle, bir çağ, başlangıcında değil ancak bittiğinde tarif edilebilir (Gephart, 1996; 22). Bu çerçevede modern kavramını referans alarak postmodern'e giden yolu aydınlatma faaliyeti, yani postmodern olanı, modern olandan yola çıkarak açıklama çabası, bir yandan var olan bilgilere dayanarak postmodernizme kapı aralanacaktır. "Sonrası" anlamına gelen "post" sözcüğü, nitelediği algının aşılmasını ve onun yerini yeni bir kuram, ideoloji veya sistemin almasını anlatmaktadır. 'Post'lu kavramlarda vurgu yapılan iki önemli nokta

bulunmaktadır. **İlk olarak** bu kavramlar köklü ve kapsamlı bir değişimi anlatmaktadır. **İkinci olarak** bu değişim ile birlikte yeni bir duruma geçildiğini belirtilmektedir.

Postmodernizm terimi, birazda konunun gerçek anlamda tartışılma eksikliğinden dolayı, bir yandan son derece karmaşık ve zor felsefi anlamlar ile dile getirilirken diğer yandan çağdaş kültürde yer alan basit ifadelerle tanımlanmaktadır. Her ideolojinin, düşünce akımının, sanat anlayışının bir postmodernizm tanımının bulunması, postmodernizmin tanımını yapmayı zorlaştırmaktadır. Kavram ilk kez Arnold Toynbee tarafından 1939'da kullanılmıştır. Toynbee "modern" dönemin Birinci Dünya Savaşında sona erdiğini, postmodernin 1918-1939 yılları arasında biçimlenmeye başladığını ileri sürmektedir (Habermas, vd. 1995:8). Ancak bu konuda bir fikir birliği yoktur. Ferraris'e göre (1988:83) postmodernliğin genel bir tartışma konusu olarak ortaya çıkışı 1979 yılına rastlar. 1979'da Jean- Francois Lyotard'ın "La Condition Postmoderne: Report sur le Savoir" adlı çalışması ve bir yıl sonraysa Habermas'ın modernizm konusunda verdiği konferans postmodernizmi literal bir kavram haline getirmiştir. Bundan önce postmodern sözcüğü farklı disiplinlerde ve alanlarda kullanılmış ancak postmodernlik genel bir tartışma konusunu olamamıştır (Anderson, 2005:83).

Tablo -1: Modernizm ve Postmodernizmin Gözlemsel Bazı Özellikleri

Modernizm/Modernlik	Postmodernizm/Postmodernlik
Hiyerarşi, düzen, merkezi kontrol	Anarşi, düzenin yıkılması, merkezi kontrolün kalkması
Makro politika (millet-devlet, parti)	Mikropolitika, kurumsal güç çatışmaları, kimlik politikalar
Milli kimliğin ve kültürün söylemi; kültürel ve etnik orijinler miti	Yerel söylemler, büyük söylemlerin ironik yıkımı; orijine ait mitoslarının aksi
Bilim ve teknoloji vasıtasıyla büyük ilerleme söylemi	İlerlemeye şüpheyle bakmak, teknoloji karşıtlığı reaksiyonlar, yeniçağ dinleri
Temsilcilerin ve medyanın önündeki "gerçeğe" inanç, "orijinalin" içtenliği	Aşırı realite, imaj doygunluğu, taklidin gerçek olandan daha güçlü olması, gerçekte var olmayan şeylerin sunulması ve bunların var olanlardan daha güçlü olması
Bilgide uzmanlaşma, her şeyi kapsama	Kılavuzluk, bilgi yönetimi, ihtiyaç kadar bilgi, Web, İnternet
Kitle kültürü, kitle tüketimi	Kültürün kitlesel olmaması, küçük pazarlar, az üretim
Medya yayını	Hiper medya, çok sayıda küçük medya
Merkezileşmiş bilgi	Dağıtılmış, yayılmış bilgi
Alt ve üst kültür ayrımı; üst (resmi) kültürün normatif ve otoriterliğinde anlaşma	Alt popüler kültür tarafından üst kültür egemenliğini paylaşımı; popüler ve üst kültürün karışımı; pop kültürünün değer kazanması
Sanat: sanatçı tarafından meydana getirilen orijinal bir objedir	Sanat: dinleyiciler ve alt kültürler tarafından meydana getirilen kültürün yeniden işlenmesi

Genel sınırlar ve bütünlük hissi	Melezlik, kültürlerin yeniden birbirlerine bağlanması
Niyet ve gayede ciddiyet	Oyun, ironi, resmîyete ve ciddiyete tepki
Birleşmişlik duygusu, benliğin merkez olması; “ferdiyetçilik”, entegre kimlik	Bölünmüşlük duygusu ve benliğin merkez olmaması, çoklu ve çatışmacı kimlikler
Organik ve inorganik arasındaki açık farklılık, insan ve makine.	Organik ve inorganik Siborg karışımı; insan-makine-elektronik
Cinsel farklılığa göre şekillenmiş güç düzeni, tek cinsiyetler	Çift cinsiyetlilik,
Determinizm	İndeterminizm
Dünyanın anlatıcısı olarak kitap, yazılı bilgi sistemi olarak kütüphane	Yazılı medyanın fiziki sınırlarının aşılması olarak yüksek-medya,
Makine	Bilgi
Nesne (object)	Özne (subject)
Gerçeklik; Gerçek (realite)	Fiziki olarak olmasa da fiilen var olma (virtual); Hayal
Maddi olan	Manevi olan
Çekicilik	İtıcilik
Kural	Anarşi
Mekan	Mekânsızlık; Zaman
Ev	Anakent (metropol)

Köklü bir değişimi ifade eden postmodern kavramı estetik anlayış, normlar, toplumsal kuram ve çözümlenmeler gibi geniş bir perspektiften bakar. *Etimolojik açıdan* incelendiğinde modern sonrası olarak adlandırılan kavram, *modern adı verilen toplumsal durumun aşılmasına ve yeni bir kültürel oluşumun ortaya çıkmasına* işaret etmektedir. Baştan beri bir belirsizlikle nitelenen *sözcük bir yandan tarihsel bir dönemi diğer yandan da şimdiki zamanı anlamak için geleceğe yönelme isteğini* belirtmektedir. (Şaylan, 1996:3).

Anlaşılmak için biri diğerine muhtaç bir çift oluşturan *postmodern* ve *modern* kavramları dönemsel bir anlam ifade etmektedirler. Modernlik *geleneksel düzene karşıtlık* olarak toplumsal *dünyanın ekonomik ilerlemeci ve yönetsel rasyonelleşmeci* boyutunu ifade etmektedir. Weber, Tönnies ve Simmel’in çalışmalarında açıklanan bu süreçler, modern kapitalist-endüstriyel devleti doğuran ve anti modern karakterde olan süreçler olarak görünmektedir (Küçük, 1994: 26-46; Çiftçi, 1997). Yani *modernleşme / postmodernleşme* kavram ikilisi, modern ve postmodern dönemleri belirleyen toplumsal, siyasal ve kültürel dinamikleri, *modernizm/postmodernizm* kavram çifti ise modernleşme ve postmodernleşmenin içeriğini oluşturan kültürel çerçeveleri anlatmaktadır.

Postmodernliği tanımlamak açısından iki olgu önemlidir: *Avrupa'nın dünyanın geri kalanı üzerindeki egemenlik hakkı olduğu yönündeki inancın son bulması ile yerel ve azınlık kültürlerine söz hakkı veren medyanın gelişmesi* (Touraine, 1995:208). Bu iki olguyla XVIII. Ve XIX. Yüzyıl Avrupa'sında akıl ve ilerleme kavramlarına eşlik eden

evrenselcilik ortadan kalkmakta, tek elde toplanan söylemin yerini bir *'çoğul kültürçülük'* almaktadır.

Postmodern kavramının türevleri olan postmodernlik, postmodernite, postmodernleşme ve postmodernizm kavramlar birbirinin yerine kullanılabilen bu haliyle bu kavramların anlam kaymalarına yol açtığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Postmodern kavramı, estetik anlayıştan toplumla ilgili kuramsal çözümlenmelere ve bilim felsefesine kadar uzanan çok geniş bir alandaki yeni yaklaşım ya da tartışma biçimlerini kapsadığı için onu tanımlanması güç bir kavramdır (Şaylan, 1996: 6). Her türlü siyasi yönelime uyabilecek kadar soyut ve bulanık bir şey olan postmodernizmin bütünlükten yoksun oluşu onun hem güçlü hem de zayıf yanıdır. Herkes onda gönlüne göre bir şeyler aramakta ya da tanımlanamaz ve tasnif edilemezlerini postmodern olarak tarif etmektedir.

Postmodernizmin Ekonomik Görüngüsü

Postmodernizmin ortaya çıktığı dönem kapitalist sistemin yeni bir biçim aldığı, teknoloji alanında büyük ilerlemelerin yaşandığı bir dönemdir. Modernite ile kapitalizmin gelişimi eşzamanlıdır. Bütüncül aydınlanma projeleri olan liberalizm ile Marksizm, kapitalizmin yaşam süresi içinde ortaya çıkmışlardır.

Taylorizmin emek sürecini, akılcı ilkelere göre yeniden düzenleyerek verimliliği artırma çabasına toplumsal bir boyut ekleyen Fordist yaklaşım, değişen şartlara göre yeni bir birikim rejimi öngörmüştür. Bu açıdan fordizm emek ve teknolojinin örgütlenmesi anlamında Taylorizmden sonraki aşamadır. Taylorizmin yönetim alanında geliştirdiği ilkeler, Fordizm ile

üretim uygulamıştır. Taylorizm emeğin makine başındaki örgütlenmesini dile getirirken, Fordizm, emekle birlikte makineli sistemin fabrika sistemi içinde yeniden düzenlenmesinin ifade etmektedir. Fordizm, ekonomik düzlemde, Taylorizmin tersine, yalnızca ilişkilerle sınırlı olmayan; üretim ve tüketimin kalıplarının belirlenmesi, piyasa koşullarının yeniden düzenlenmesi gibi daha geniş bir çerçeveyi dile getirmektedir (Belek, 1999: 60).

1950 ve 1960'lı yıllarda altın çağını yaşayan Fordist üretim sistemi, 1970 ve 1980'li yıllarda ekonomik gelişmelere bağlı olarak gerilemeye başladı. Çünkü fordizmin standart ürünleri sürekli değişen tüketim tercihlerine uyum sağlayamamıştır. Üretim süreçlerinde büyük stok maliyetleri oluşmaya başlamış ve üretimde yapılan dışsal kalite kontrol maliyetleri artırıcı bir etken olmuştur. 1980 ve 1990'lardaki özelleştirme, yeniden düzenleme ve küreselleşme politikaları, sadece krizi aşmaya yönelik ekonomik politikalar olmanın ötesinde toplumsal, siyasal ve kültürel alanda yaşanan köklü değişiklikleri yansıtmaktadır. Bilişim ve iletişim alanlarında yoğunlaşan teknolojik devrim üretim yapısını değiştirmiş, bilgisayar kullanımı, otomasyon

sürecinin yoğunlaşması emek sürecini yeni bir noktaya götürmüştür. Artık küçük ve esnek olan, bilgi üreten ve uzmanları önemseyen örgütler ortaya çıkmıştır. Yeni üretim yapısı içinde artan işsizliği önlemek için emeğin eğitilmesi zorunluluğu doğmuştur.

Fordizmin bir zamanlar üstünlük nedeni olan geleneksel özellikleri standartlık ve kitlelilik, tek tip ürün yerine farklı ürün yelpazeleri sunan, uzmanlaşma yerine işbirliğine dayanan, kontrol yerine toplam kalite uygulayan, hiyerarşik katı organizasyon yerine yalın, yatay organizasyon biçiminde ve küçük esnek birimler halinde yapılaşmış sıfır stokla çalışan "hızlı" organizasyonların ortaya çıkışıyla, dezavantaj haline geldi. Çünkü ekonomik ve sosyal yapıda yeni bir dönüşüm yaşanmaktaydı.

Postfordizm, toplumu oluşturan üretim, ekonomi, tüketim, devlet gibi şekillenmelerin, kitle üretimi veya sanayi dönemi diye adlandırılan devrin sonrasında ortaya çıkmış bir dönemselleştirme girişimi ve bu dönemselleştirme iddialarını 'esneklik' ortak karakteriyle niteleyen bir terimdir.

Tablo-2: Fordist Modernlik'e Karşı Esnek Postmodernlik

• Ölçek ekonomileri-hiyerarşi-türdeşlik-ayrıntılı işbölümü	• Çeşit ekonomileri- demokratik anarşi-çeşitlilik-toplumsal işbölümü
• Paranoya-yabancılaşma-belirti-sosyal konut-teknelci sermaye	• Şizofreni-merkezsizleşme-arzu-göçebe kültürü-girişimcilik
• Amaç-tasarlama-hâkim olma- belirlenmişlik-maddi üretim sermayesi-evrenselcilik	• Oyun-rastlantı-geçicilik-belirsizlik-soyut sermaye-yerelcilik
• Devlet gücü-sendikalar-refah devleti-metropol	• Finansal güç-bireycilik-yeni muhafazakârlık-kentsizleşme
• Etik-para meta-maddesellik	• Estetik-kaydi para- metafizik
• Üretim-özgün-otorite-mavi yakalı-avangard-çıkarcı grubu politikası- semantik	• Reprodüksiyon-eklektizm-beyaz yakalı-ticari mantık-karizmatik politika- retorik
• Merkezileştirme-bütünselleştirme-toplu pazarlık	• Ademi merkezileşme-yapı bozum-bireysel sözleşmeler
• Operasyonel iş yönetimi-bütünsel kod-görev teklifi	• Stratejik iş yönetimi-kişisel dil-görev çeşitliliği
• Üst teori-anlatı-derinlik-kitle üretimi- teknik ve bilimsel rasyonelite	• Dil oyunları-imaj-yüzey-küçük deste üretimi -toplumsal hareketler-Akıl çeşitliliği
• Ütopya-dingin sanat-yoğunlaşma-uzmanlaşmış çalışma-toplu tüketim	• Hereopyalar-seyirlik sanat-dağılma-esnek işçi-bireysel tüketim
• İşlev-sanayi-protistan çalışma ahlakı-mekanik çoğaltma	• Kurgu- hizmetler- tüketim ve geçicilik elektronik çoğaltma
• Oluş-epistemoloji-düzenleme-kent yenileme-görelilik mekan	• Varlık-ontoloji-deregülasyon-kenti yeniden canlandırma-mahal
• Devlet müdahalesi-sanayileşme-	• Bırakınız yapsınlar-sanayisizleşme-jeopolitik-gelip geçici-

Tablo-3: Fordizmden Postfordizme Geçiş Göstergeleri

	Fordizm	Sonrası
İktisadi Düzenleme	Keynesçi	Monetarist
Piyasalar	Kitlesel	Özel
Yaşam Tarzı	Konformist	Çoğulcu
Sistemler	Merkezi	Bdemi Merkezci
Örgütlenme	Bürokratik	Hiyerarşisiz
Düzenleme	Ulusal	Küresel
Öncü Sektör	Tüketim	Finans
Vasıflar	Vasıflı	Çok vasıflı
İşçiler	Kitle	Çok değerlikli
Özellikler	Katı	Esnek
Üretim	Montaj Hattı	Esnek
Toplum	Refah Devletçiliği	Özelleştirme
İtici Güç	Kaynaklar	Talep

Moderninden Postmoderne Örgütsel Dönüşümün Yansımaları

Örgüt ve yönetim literatürünün kavramsal birikiminin tarihi süreç içinde arttığı bir gerçektir. Sosyal, teknik ve diğer bilimsel ilerlemeler bu alanda da yeni uygulama ve teorilerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu gelişim tarihsel diğer gelişmelerle ilişkilendirince kavramların ve uygulamaların kendiliğinden ortaya çıkmadığı açıkça görülecektir. Bu çalışmada tarih içindeki felsefi gelişmeler ve tartışmaların sosyal yansımaları içinde ekonomik sistem ile bağlantıları da önemli olan modern ve postmodern ayrımları açısından yönetim anlayışındaki değişim irdelenecektir.

Örgüt araştırmalarında modern ve postmodern karşılaştırma çok yeni olmamakla birlikte hala tartışmaların sürdüğü bir alandır. Yönetim ve örgüt alanındaki bilgi birikiminin neredeyse çoğu modern zamana aittir. Postmodernizmin kavramsallaştıramama sorunu ve yöntemsizliği postmodern alandaki bilgilerin düzensizliği gibi bir sonuç doğurmuştur. Bu nedenle tasnif edilebilir bilgi birikimi içinde postmodern yönetim ve örgüt bilgisi henüz çok azdır. Yani var olan bilginin geniş bir bölümü göre modernist bilgidir.

Modernist karakteristikleri inceledikten sonra klasik örgüt teorisinin öncülerinden olan Taylor'un "bilimsel yaklaşım" olarak tanımlanan ilkeleri ve öngörülerinin pozitivist akımın etkisindeki düşüncelerini onun geliştirdiği ilkelerde açıkça görülmektedir. Taylor, mekanik

bir anlayışla örgütsel çalışma ortamını değerlendirmiş ve standart iş yöntemleri, standart iş süreleri, denetim alanı gibi standartlaştırılmış yöntemler üzerinde durmuştur. Bilimsel yaklaşımda mikro nitelikli bir bakış tarzıyla, işlerin parçalarına ayrılarak incelenmesi, aşırı uzmanlaşma, birbirlerinden izole olmuş görev ve roller, piramit yapılı hiyerarşik örgütlenme, sıkı denetim gibi özellikleriyle, Newton'un "bir bütün, parçalarının toplamıdır" yaklaşımından pek farklılık göstermemektedir (Şimşek, 1997:177). Benzer etkiyi klasik örgüt teorisinin öncülerinden olan Henry Fayol'un "yönetimsel yaklaşım"ında ve Max Weber'in; işler ve hareketlerin rasyonel ve objektif esaslara uygun olarak düzenlenmesi süreci olarak tanımlanan "ideal bürokrasi"sinde de görmek mümkündür.

Bu dönemde rasyonel düşünceyle kurulmuş olan organizasyon, maksimum üretkenlik, verimli-etkin çalışma tarzı ve tüm süreçlerde sıkı kontrol sistemleri teorilerin odağı olmuştur. Maksimum üretkenlik için rasyonalize edilmiş ve soyutlanmış birey, tek boyutlu mekanik bir varlık olarak algılanmaktan öteye gidememiştir. Yine bu dönemde insanlara ilişkin temel varsayımlar, yine insanla ilgili bir takım temel felsefeleri yansıtan insan modellerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aşırı bireyci "sosyal liberalist" yaklaşımlar ile A. Smith'in "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" görüşü gibi pozitivist/akılcı yaklaşımlar, toplumcu geleneğin karşısında bireye sınırsız serbestlik tanımış ve onu yüceltmıştır (Tosun, 1990:86). Klasik örgüt teorisinin insanın

psikososyal yönünü göz ardı etmesi ve emekleri karşılığında taahhüt edilen tek şeyin ücret olması, onları ücret konusunda daha ısrarcı ve tavizsiz tutuma yöneltmiş ve ilişkilerin çıkarlara yönelik olarak gelişmesine neden olmuştur.

1970'li yıllardan itibaren dünya, makro düzeyde politikadan teknolojiye, sosyolojik dönüşümlerden uluslararası ekonomik dengelere, iletim araçlarından ulaşıma ve üretim teknolojilerinden bilişim teknolojilerine kadar büyük bir değişime sahne olmuştur. Bu değişimlerin yansımaları, işgücünün niteliğini ve tasnifini de içine alan emek piyasalarında da görülmektedir (Drucker, 1995:210.) “*Post-Modern*” veya “*Sanayi Ötesi*” dönüşüm olarak da adlandırılan bu değişim, küresel ölçekte ticaret ile “*bilgi ve enformasyon*” teknolojilerini öne çıkaran bir özellik taşımaktadır (Kurtulmuş, 1996: 94).

Modern anlamda, örgüt teorilerini ve metaforları karakterize eden ve örgütün *ne olduğu küresel varsayımlar vardır*. Bunlardan bazıları:

• **Örgütler sınırlı ve tanımlanabilir varlıklardır.** Örgütler mekanik sistemlerdir ve onları çevreleyen sınırlar vardır. Üretim girdileri örgütün sınırları içinde bir araya getirirler ve çevreye ürün ya da hizmet olarak sunulurlar.

• **Örgütler farklılaştırılmış iş yapma birimleridir.** Modern yaklaşım pozisyonların, görevlerin ve departmanların fiili faaliyetlere benzeyen anlamlı ve açık olarak ayrı kategorilerde farklılaştırılabilirliğini varsayar.

• **Örgütler rasyonel ilkelere göre faaliyette bulunurlar.** Örgütler, tanımlanabilir amaçları başarmak için tanımlanan ve oluşturulan yapıların amaca yönelik davranışlarını temin eden bir araçlardır.

Postmodernizmin bu varsayımları nasıl eleştirdiği, post-modern ile postmodern arasındaki farkta gizlidir. Postmodern kavramı epistemolojik bir kavram iken postmodern kavramı ise modern sonrası dönemi belirten bir kavramdır. Epistemolojik olarak postmodern bizi çevreleyen dünyayı nasıl anlayacağımız sorunuyla ilgilenir. Postmodernizmin bu perspektifi örgütü anlamak için modernist yöntemin tümünü reddeder. Tasvir edilebilen, sınıflandırılabilen, ya da modellenen algılanabilir, gözlenebilir ve tanımlanabilir yapılar olduğuna ilişkin modern varsayımı sorgular. Aynı zamanda, insan öznesinin rasyonel olarak tanımlanmış herhangi bir çıkar ya da tek kimlik temelinde davrandıkları görüşünü de reddeder. Çünkü postmodern epistemoloji, örgütlerin imajlara, dile ve söyleme

dayalı subjektif yapılar olduğunu iddia eder. Örgütün esası ve anlamı gözlemcinin bakış açısına bağlı olarak sürekli değişmektedir. Bu görüş, örgütün şekli ya da amacı hakkındaki betimleyici doğruluk iddiasını önceki tanımlamalara baskın kılma çabasının bir sonucu olarak epistemolojik emperyalizmden başka bir şey değildir.

Öte yandan post-modern dönem, örgütlerin gözlenebilir bir deneysel gerçekliğe sahip olduklarını varsayan modern epistemolojiyi kullanarak örgütün modernist yönünü değerlendirir. Epistemolojik bağlamda modernizmi reddetmek yerine, post-modern yaklaşım, uygulanabilirliğini yitirdiği için ve çağdaş örgütsel formları doğru betimleyemediği için örgüt yapısı hakkındaki modernist iddialara başkaldırır. Bu yaklaşım gözlenebilen ve betimlenebilen deneysel bir örgütsel gerçekliği varsayar. Bununla birlikte, gerçeklik öyle dramatik bir şekilde değişmiştir ki, örgütler yeniden kavramlaştırılmaz.

Post-modern durum daha çok politik-ekonomik süreç bağlamında açıklanmaktadır. Üretim faaliyetlerinin örgütlenme tarzına bağlı olarak tarihsel süreç içinde farklılaştığı gerçeği göz önüne alındığında, örgütsel dönüşümü tasvir etmek için dönemselliği anlatan “post-modern” kavramının daha uygun bir bakış açısı sunduğu ortaya çıkmaktadır. Bu aynı zamanda örgütlerin değişen dünyası hakkında deneysel gözlemlere dayalı yorumlar yapmaya da imkân verecektir.

Örneğin, fabrikalaşmanın yaygınlaştığı dönemde işgücünün çalışma zamanı sistematik hale getirildi ve standardize edildi. Bu, günün doğuşu ve batışı arasındaki zamana sığdırılan geleneksel çalışma saatleri yerine yeniden tasarlanan ve belirlenen çalışma saatlerini getirmektir. Kendi başına, kendi işini gören bireyin zaman kavramından daha farklı olarak bu, yeniden tanımlanan çalışma zamanının ya da tanımlanan iş performansının belli bir zaman dilimine sıkıştırılmasıydı. Yine kendi işyerinde kendi kontrol ettiği iş süreçlerini ve zamanı bırakıp bir fabrikada çalışmaya başlayan insanın kontrolü standardize edilmişti.

Modernizmin doğurduğu bir ekonomik yapı ve buna bağlı olarak oluşan yeni moral değerler sistemi olarak kapitalizm, örgütsel çıktıları anlamlı kılabilmenin ve kâr olarak adlandırılan üretim sürecinin hedeflediği artı değer kritik ölçüsü zaman baskısıdır. Bu nedenle üretilen ürün başına kullanılan zamanı azaltmak bu sistemin

performans ölçüsüdür. Bu nedenle zaman konusu modern yönetimin bir parametresidir. Bir diğer parametre ise mekânsal kısıtlamalardır. Üretilen ürünlerin tüm pazarlara ulaştırılabilmesinin imkânsızlığı mekânsal kısıt ile ifade edilir. Mekânsal kısıtların aşılması çabasının sonucu olarak sermayenin yatırım fırsatlarına ve pazarlara ulaşmadaki coğrafi engelleri yok etme arzudur. Kapitalist modernliğin örgütlerin coğrafi engellerini yok edebilme çabası yeni bir dizi teknoloji ve yöntemle post-moderne nasip olacaktır.

Çoğu önceki bölümlerde tartışılmış olan aşağıdaki örgütsel özellikler listesi modern örgütten post-modern örgüte kaymanın göstergesidir (Harvey 1996).

- *Ekonomik kaynakların mekândan bağımsızlığı.*

- *Tam zamanlı kaynak kullanımı.*
- *Esnek çalışma düzenlemeleri.*
- *Sanal gerçeklik ve sanal örgüt.*
- *Şebeke örgütler.*
- *Proje örgütleri.*
- *Mekânsız (teleworking) çalışma.*
- *Belirsizliği yönetme.*
- *Dominant olmayan bireysel rol ve kimlikler.*
- *Rekabetçi ve çok-yetenekli rollerin ve kimlikler.*

Postmodernizmin toplumun tüm alanlarına sirayeti iletişim, bilgi ve teknolojilerin hızla artan ilerlemesiyle belirginleşmiştir. Bu ilerleme özerk, dinamik ve çoğulcu bir toplumun desteklediği yeni kavramlar ve yönetim de farklı yaklaşımlar zemin hazırlar. Postmodernizm; önemli bir özelliği belirleyici bir çoğulculuğu vurgulamasıdır.

Aslında postmodernizm toplumsal ve işletmecilik anlamında “postendüstriyel toplum” yapısını önerir.

Modern ve postmodern paradigmalara göre yönetim fonksiyonlarındaki farklılığı özetlemek gerekirse:

Postmodernizm ile modernizm arasındaki farklılığı, toplumsal yapıdaki değişikliklerle de anlatmak mümkündür. Sanayi (modern) toplumu sanayi sonrası (postmodern) toplumdan ayıran bazı özellikleri vurgulayarak işletme, örgüt ve yönetim kavramlarındaki değişimin izini daha net olarak görmek mümkün olacaktır (Yılmaz, 1996).

1. Hizmet sektörünün gelişmesi,
2. Beyaz ve mavi yakalı sınıfın ayrışması,
3. Bilgi, teknoloji ve araştırmanın öneminin artması,
4. Üniversitelerin, düşünce kuruluşlarının ve bilgi yaratan kurumların önemli hale gelmesi,
5. Nüfusun büyük kısmı için boş zaman yaratan ekonomik iyileşmelerin olması,
6. Refahın artması ve zenginliğin yayılması,
7. Yaşam kalitesine dönük insani değerlerin öne çıkması,
8. Çoğulculuğun önem kazanması,
9. Somut üretimden soyut üretime yani mal ve eşya üretiminden hizmet üretimine,
10. Az bilgi gerektiren yapıdan daha kapsamlı bilgi temelli iktisadi yapıya geçiş,
11. Entelektüel sermayenin önem kazanması,
12. Teknolojik gelişmeyi merkeze alan inovatif faaliyetlerinin gelişmesi.

Tablo - 4: **Yönetim Prensipleri Açısından Modern-Postmodern Karşılaştırması**

	MODERN	POSTMODERN
Planlama	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kısa Dönem kar hedefleri 2. Seri üretim 3. Çalışanlar maliyettir 4. Dikey planlama 5. Yukarıdan aşağıya odaklanılır 6. Planlama düzendir 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uzun dönem kar hedefleri 2. Esnek üretim 3. Çalışanlar yatırımdır 4. Yatay planlama 5. İç ve dış müşteriye odaklanma 6. Planlama bozukluk ve karışıklığa yol açar
Urgütleme	<ol style="list-style-type: none"> 1. Her çalışana bir iş (vasıfsız rutin işler) 2. Çalışan-yönetici çatışması 3. Departmanlara ayırım 4. Dikey yapı iyidir 5. Homojenlik güçtür 6. Söz hakkı üstlerindir & farklı seslere katlanılır 7. Uzmanlaşma, biçimselleştirme, rutinleştirme, parçalanma ve işbölümü verimliliği artırır 	<ol style="list-style-type: none"> 1. İş takımları, çoklu-becerili çalışanlar 2. Çalışan-yönetici işbirliği 3. Geçirgen sınırlara sahip esnek sistem 4. Yatay yapı iyidir 5. Farklılık güçtür. 6. Çoksesselik ve farklılık bir değerdir. 7. Uzmanlaşma, biçimselleştirme, rutinleştirme, parçalanma ve işbölümü verimliliği azaltır

Etkileme	<ol style="list-style-type: none"> 1. Otorite üst yönetimce verilir (formel) 2. Dışsal ödül ve ceza 3. Her yerde denetim mekanizması 4. Kadınlara erkeklerin % 68i ödenir, azınlıklara daha az 5. Söylemi beyaz erkek tarzıdır. 6. Bireysel teşvikler 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Otorite takım tarafından lidere verilir. 2. İçsel, güçlendirilmiş, sahiplenilmiş iş süreci 3. Kişiler kendi kendilerini disipline ederler 4. Kadınlar ve azınlıklar da eşit muamele 5. Çok seslilik, çoklu mantık 6. Takım ruhu
Yönelme	<ol style="list-style-type: none"> 1. Teori X veya Y 2. Çok katmanlı, çok kurallı, merkezleşmiş 3. Patron (yönetim) odaklı 4. Kariyer yolu beyaz erkeklere açıktır. 5. Çalışanlara ne yapılacağını söyler 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Teori S (Hizmet eden lider) 2. Az katmanlı, yaygın, merkezleşmemiş 3. İnsan (çalışan, müşteri odaklı) 4. Kadın ve azınlıklar için de eşit kariyer olanakları 5. Vizyoner (Yön gösterici)
Kontrol	<ol style="list-style-type: none"> 1. Merkezi kontrol 2. En sonunda denetim 3. Mikro gözetim 4. Kırmızı bant 5. Bilgi depolama 6. Piramidin üstündekileri eğit 7. Sonuç kriterlerini ölç. 8. Bilgi sırdır. 9. Korkuya dayalı kontrol 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dağıtılmış kontrol 2. Kalite kontrol herkesin işi 3. İki taraflı kontrol 4. Otokontrol, bağlılık 5. Bilgi paylaşımı 6. Çalışanları eğit 7. Süreç kriterlerini ölç 8. Herkese bilgi verilir 9. Kendini kontrol

Kaynak: David Boje “Managing in the Postmodern World” 1. Bölümünden yazılmıştır.

Kaynak: http://www.rcopper.com/files/Ch_Postmodern_Managing_Intro.pdf Erişim tarihi: 13 Mart 2011

Sonuç

Neredeyse hiçbir kavram post-modernizm kadar anlaşılabilir değildir ve yine hiçbir kavram postmodernizmin yaşadığı çelişkiyi içinde barındırmaya muktedir değildir. Tanımlanması güçtür çünkü postmodern mantık “tanımlamaya” karşıdır. Bir yandan “tekilleşmeye” ve biçimselliğe karşı duruş, diğer yandan kendini tanımlama yani “tekilleşme” hatta “biçimselleştirme” ihtiyacı içindedir. Postmodernliği tanımlamaya yönelik her girişim bu çelişkiyle yüzleşir. Kavramsallaştırmanın mantığı da zaten bir anlamı aynı şekilde aktarılabilir formata dönüştürme girişimi değil midir? Yani kavramsallaştırma bir tekilleştirme ve biçimselleştirme çabası içinde barındırır.

Bu yöndeki tanımlama girişimlerinde yaşanan bir diğer çelişki ise postmodernin tanımlanabilmesi için modernin ne olduğuna duyulan ihtiyaçtır. Yani varlığı başka bir kavramın varlığına muhtaçtır. Bu yönüyle postmodern ancak temel varsayımlarını reddettiği modernlik anlaşılabilir olduğunda anlaşılabilir. Diğer bir ifade ile “bir şey modern ise onun karşıtı olan şeydir postmodern” ya da “bir şey modern değilse o

postmodern”dir”. Bu çelişkinin kaçınılmazlığını kabul ederek modern-sonrasına ilişkin bir kavramsal çerçeve oluşturmak gereklidir.

Modernliğin değişik boyutları vardır. Yöntembilim açısından “pozitivizm”, ekonomi açısından “pazar ve homo-economicus”, siyaset açısından “ulus-devlet” ve örgüt açısından “bürokratik örgütlenme ve yönetim”. Bu farklı boyutların ortak noktası ise rasyonalizm/ussallıktır. İnsan evrenin merkezindedir ve onu anlayabilecek bir zekâyâ sahiptir. Evreni/doğayı anladıkça onu kendi ihtiyaçlarına göre şekillendirebilecektir ve zaten bilim de bunu yapmaktadır. Bilim rasyonel düşüncenin ürünüdür ve tek gerçekliktir. Eğer evren bir sistem ise ki modernizm bunu öyle kabul eder, bu durumda bilim yani akli bilgi deneysellik ve görgülükle o evreni anlayabilecek ve yönetebilecek bir araçtır. Aslında pozitivist anlamıyla bilim, modernliğin diğer bütün boyutlarını da (ekonomik, sosyal, siyasi) açıklayabilecek niteliktedir.

Post modernizme baktığımızda, kısaca, post-modernlik modernliğin mutlaklığı yerine göreceliği ikame etmektedir. Bu nedenle belki post-modernliği modernlikten ayırt edecek en önemli boyut akla yapılan vurgunun dolayısıyla bilim olarak kabul edilen bilgi kümesinin

göreceliğidir. Bilim mutlak değildir. Bilim diye tarif edilen kurallar, ilkeler, kanunlar mutlak sistematik bir gerçekliğe sahip değildir. Belki bu noktada, aslında kastedilen anlam bu olmasa, şu söz anlamlı söz durumu açıklayıcı bir niteliğe sahiptir: “hafıza-i beşer nisyan ile maluldür”. Kuhn’un paradigma yaklaşımı, Popper’in “yanlışlanabilirlik” kuralı bir yerde bilim sınırları olan insan aklının bir sonucu ise sınırlı doğruluk anlamına gelir. Mutlak doğru olmayan şeyde yanlış olma ihtimali zaruri olarak vardır. Bu nedenle insan aklının ürünü olan bilgide noksanlık zaruridir, zira insan aklı evrenin sahip olduğu ancak bir kısmı bilinen devasa gizli bilgiyi ihtiva etmeye muktedir değildir. Bu bilimsel bilginin de bilinen bir kuralıdır. Çünkü bilim bilinenler yanında bilinmeyenlerin de var olduğunu iddia eder. Eğer her şey biliniyorsa o halde bilimin serüveni ve gerekliliği bitmiş olur. Bu açıdan bilim bilinmezlerin izini süre ve bilinmezler bilinmedikleri için bilimsel tasnif dışındadır ve tanımsızdır. Kısaca insan aklı bütüncül bir anlamda varlık (eşya) bilgisinin bütününe kavramaya muktedir değildir. Mutlak doğruluğun olmadığı yerde hiyerarşik bir düzenlemenin sadece mümkün olduğunu söylemek mümkündür. Yani hiyerarşik tasnifin olmaması hali de doğrudur. Bu durumda bilginin tanımı kesinlik özelliğinden noksandır ve bilimsel bir bilgiyi ya da insan aklının ürettiği bir kuralı “olmama ihtimalini içinde barındırır bir şekilde” tanımlamak gerekir ve tanımlar katı ve sert olmaktan çıkıp esnek ve yumuşak bir kimlik kazanır.

Bu çerçevede örgütsel ilkeler için de tanımları gözden geçirip mutlak ilkeleri ve sistematığı yeniden yorumlamak gerekliliğini ortaya koymaktadır. Belki kural olarak “daha doğrusu bilininceye kadar doğru budur” yaklaşımı ile gelişmeye ve durumsallığa açık bir tutum sergilemek gerekir. Bürokrasi yerine esnekliğin, hiyerarşi yerine yatay örgütlemenin mümkün olacağını bilmek gerekir. Yönetimin bazı kavramları için de, mesela otorite yerine koçluk, emir-komuta yerine katılımcılık ve bireycilik yerine takım oyununu ikame edilebilir ve bu kavramlar yerine ikame edilecek yeni kavram ve varsayımların gelme ihtimaline ilişkin tedirginliği yaşayacaklardır.

Kaynakça

Anderson, Perry. (2005). **Postmodernitenin Kırkenleri**, (Çev. Elçin Gen), İletişim, İstanbul, 3. Baskı.

Aslan, Seyfettin ve Yılmaz Abdullah. (2001) “Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm” **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2.

Atayman, Veysel (2005). **Aydınlanma**, Donkişot Yay., İstanbul.

Belek, İlker (1997). **Postkapitalist Paradigmalar**, Sorun Yayınevi, İstanbul.

Bobaroğlu, Metin (2002). **Aydınlanma Sorunu ve Değerler**, Ayna Yay., İstanbul.

David Boje “Managing in the Postmodern World”
Kaynak: <http://www.rcopper.com/files/Ch Postmodern Managing Intro.pdf>

Boutroux, Emile (2003). **Çağdaş Felsefe, Bilim ve Din**, (Çev: Sinan Altıparmak), Yeryüzü Yay., Ankara.

Çiftçi, Sabri, (1997). “Modernlerden Postmoderne İktidar kavramındaki Değişim”. Ankara Üniv. SBE. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Çiftçi, 1997, 126

Drucker, Peter F., (1995). **Değişim Çağının Yönetimi**, İstanbul, Türk Henkel Der. Yay.

Eşbah, Aslı, (2001). “Modernizm Postmodernizm Ayrımında Kadın ve Siyaset” Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, SBE. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Kahramanmaraş.

Ferraris, Maurizio, (1998). “Postmodernism and the Deconstruction of Modernism”, (trans. by Anna Tarabozetti Segre), **Design Issues**, 4/1,2, ss. 12-24.

Gephart, Robert P. Jr. (1996). “Management, Social Issues and The Postmodern Era” (Editors: David M. Boje, Tojo J. Tahatchenkery), **Postmodern Management and Organization Theory**, California Sage Publication, London.

Harvey, David. (1996). **Postmodernliğin Durumu**, (Çev. Savran Sungur) Metis, İstanbul.

Hollinger R., (2005). **Postmodernizm ve Sosyal Bilimler, Tematik Bir Yaklaşım**, Paradigma Yayınları, İstanbul.

Jeanniere, Abel, (1994). “**Modernite Nedir?**”, **Modernite versus Postmodernite**, (Mehmet Küçük), Vadi Yayınları, Ankara.

Habermas, Jürgen, Andre Gorz; Ernesto Laclau, Richard Rorty, Thomas Docherty, Simon During, (1995). **Postmodernist Burjuva Liberalizmi**, (Çev. Yavuz Alogan), İstanbul, Sarmal Yayınevi.

Kızılcık, Sezgin (1994). “Postmodernizm: ‘Modernlik Projesine’ Bir Başkaldırı”, **Türkiye Günlüğü**, Sayı: 30.

Kurtulmuş, Numan. (1996). **Sanayi Ötesi Dönüşüm**, İz Yay., İstanbul.

Küçük, Mehmet, (1994). “Postmodernin Modern Karakteri Ya da Dönemleştirmenin İronisi”, **Modernite versus Postmodernite**, (Derleyen: Mehmet Küçük), Vadi Yayınları, Ankara.

Michelet J. (1996). **Rönesans**, (Çev: Kazım Berker), MEB Yay., İstanbul.

Nasr, Seyyid Hüseyin. (2001): **Bilgi ve Kutsal**, (çev. Yusuf Yazar), İz Yayıncılık.

Şaylan, Gencay, (1996). **Çağdaş Düşünce Akımları: Postmodernizm**, Ankara, TODAİE.

Şimşek, Hasan, (1997). 21. **Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı**, Kaostaki Türkiye, Sistem Yay. İstanbul

Therborn, Göran (1996). “Modernlik Yoluyla Modernliğe Giden Yollar”, **Postmodernizm ve İslâm Küreselleşme ve Oryantalizm**, (Derleme: Abdullah Topçuoğlu-Yasin Aktay), Vadi Yayınları, Ankara.

Tosun, Kemal, (1990.) **Yönetim ve İşletme Politikası**, İşletme İktisadı Yay., İstanbul.

Touraine, Alain (1995). **Modernliğin Eleştirisi**, (Çev: Hülya Tufan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Üstün, Nihat. (2003). **Felsefe, Modernizm Liberalizm**, Ercan Kitabevi, İzmir.

West, David. (1998). **Kıta Avrupası Felsefesine Giriş**, (Çev: Ahmet Cevizci), Paradigma Yay., İst.

Yılmaz, Aytekin.(1996).**Modernden Postmoderne Siyasal Arayışlar**. Vadi Yayınları, ANK

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ana_Sayfa

Temmuz 2011 y.

